

Поділи Польщі між Австрією, Пруссією і Росією стали поворотним пунктом у розвитку Середньо-Східної Європи. Галичина була приєднана до Австрійської імперії й отримала статус королівства Галіції і Лодомерії – Галичини і Володимирії (1772). Імміграційний патент Марії Терезії (1774) надав право селитися у будь-якому місці австрійцям й іноземцям-католикам. Протестанти могли селитися лише у деяких містах. Патенти Йозефа II про заселення і свободу віросповідання (1781) надали їм рівні привілеї для поселення і свободу віросповідання. Австрійський уряд мав у своєму розпорядженні колишні землі польського короля, ліквідованого у 1773 р. ордена єзуїтів і монастирів, ліквідованих у 1782 р., тому було можливим утворення лише окремих невеликих колоній. Основними регіонами виходу були: Пфальц, Гессен, Вюртемберг, Баден. Переселення йшло через Ульм, звідти Дунаєм на «ульмських коробках» до Відня, далі наземним шляхом у Галичину.

У 1782–1802 рр. у Східну Галичину переселилися 3 332 родини (15 019 осіб). Серед них були і менноніти з Пфальцу, які оселилися на околицях Львова. Створити моноконфесіональні поселення вдавалося рідко. Наділу землі доводилося чекати кілька років. Невдоволені іноді уходили до Буковини або Росії. У другій фазі заселення (1802–1805) уряд майже ніде не створював компактних поселень. Ремісники селилися у спустошених господарствах або українських селах. Прибули 629 родин із земель лівого берега Рейну, які відійшли до Франції, і 603 родини із австрійських володінь. Селилися переважно на землях польських землевласників, не отримуючи державної допомоги, як у першій період. У 1808 р. у Східній Галичині нараховувалося 104 колонії. До кращих відносилися Бріґідау, Дорнфельд, Фалькенштейн. У 1811–1848 рр. прибули бл. 400 сімей із Богемії. Вони заснували 22 колонії. У 1846 р. у німецьких колоніях нараховувалося 49 300 осіб. З них 23 600 лютеран із Пфальцу, 13 800 католиків.

доступні і місцевому населенню. У Львові з 1778 р. працювала вірцева школа, яка з 1786 р. стала німецько-єврейською. Перші школи у німецьких колоніях відкрилися у 1786 р., але обов'язкове відвідування введено з 1848 р.

У 1867 р. Галичині була надана автономія. Із 1869 р. німецька мова вважалася третьою державною мовою (після польської та української). У Львівському університеті німецька мова була мовою викладання до 1870 р. Мовою діловодства вона залишалася лише в армії і на залізниці і втрачала своє значення. Полонізація, що посилювалася, спричинила значну еміграцію німців до США і Канади (1880-ті рр.), а після 1900 р. – до пруської провінції Познань. Нарада 130 довірених осіб лютеранського населення у 1903 р. прийняла рішення не залишати Галичину. На хвилі національної самосвідомості, що прокинулася, були створені євангелічні дитячий притулок (Станіславів, 1904), студентський гуртожиток (Львів, 1905), шкільне, юнацькі, жіночі товариства та ін. Одним із лідерів руху був пастор Теодор Цюклер (1867–1949) у Станіславові. На нараді 300 представників католиків і лютеран (1907) створено «Союз німців-християн у Галичині». У 1909–1914 рр. він складався зі 108 місцевих груп (4 000 членів). У 1910 р. було всього 26 німецьких народних шкіл (у 114 разів менше, ніж польських).

У роки Першої світової війни німецькі села були у зоні бойових дій (Брусилівський прорив). Повномасштабна депортація німецького населення до Сибіру (1915) не відбулася через поспішний відступ російської армії. Протягом 1919–1939 рр. Галичина була у складі Польщі. За пактом Молотова-Ріббентропа Східна Галичина передана СРСР, а німецьке населення (бл. 55 тис. осіб) в адміністративному порядку переселене до окупованого Німеччиною регіону Вартегау для його германізації.

6. Сиротинець «Вифлеєм», який 1896 р. заснував пастор Т. Цюклер у Станіславові. Початок XX ст.
Kinderheim „Bethlehem“ in Stanislau, 1896 von Pastor Th. Zöckler gegründet. Anfang 20. Jh.

7. Дитяча лікарня «Сарепта» на вул. Цюклера у Книгінин-колонії, Станіславів, відкрита 1913 р. 1916
Kinderkrankenhaus „Sarepta“ in der Zöcklerstraße der Knihinin-Kolonie in Stanislau, eröffnet 1913. 1916

Die Teilungen Polens durch Österreich, Preußen und Russland wurden zu einem Wendepunkt in der Entwicklung Ostmitteleuropas. Galizien fiel an das Kaiserreich Österreich und bekam den Status Königreich Galizien und Lodomerien (1772). Das Einwanderungspatent von Maria Theresia (1774) gewährte Österreichern und katholischen Ausländern das Niederlassungsrecht an beliebigen Orten Galiziens. Protestanten durften nur in einige Städte ziehen. Das Ansiedlungspatent und das Toleranzpatent Josef II. von 1781 gewährten ihnen gleiche Rechte auf Ansiedlung und Glaubensfreiheit. Die österreichische Regierung verfügte über ehemalige Ländereien des polnischen Königs, des 1773 aufgelösten Jesuitenordens und der 1782 säkularisierten Klöster, konnte deshalb nur vereinzelt kleine Kolonien anlegen. Die wichtigsten Auswanderungsregionen waren die Pfalz, Hessen, Württemberg, Baden. Die Einwanderung erfolgte über Ulm auf der Donau („Ulmer Schachteln“) bis Wien und weiter auf dem Landweg nach Galizien.

1782–1802 kamen nach Ost-Galizien 3 332 Familien (15 019 Personen). Darunter waren auch Mennoniten aus der Pfalz, die sich in der Nähe von Lemberg niederließen. Es gelang nur selten monokonfessionelle Siedlungen zu gründen. Auf Landzuteilung musste jahrelang gewartet werden. Unzufriedene zogen mitunter in die Bukowina oder nach Russland weiter. Während der zweiten Ansiedlungsphase (1802–1805) hat die Regierung kaum kompakte Siedlungen gebildet. Handwerker ließen sich in aufgegebenen Wirtschaften oder in ukrainischen Dörfern nieder. Es kamen 629 Familien vom linken Rheinufer, das an Frankreich fiel, und 603 Familien aus österreichischen Besitzungen. Sie siedelten sich vorwiegend auf Ländereien polnischer Grundbesitzer an und bekamen, anders als Einwanderer der ersten Phase, keine staatliche Unterstützung. 1808 zählte man in Ost-Galizien 104 Kolonien. Zu den besten gehörten Brigidau, Dornfeld, Falkenstein. 1811–1848 kamen ca. 400 Familien aus Böhmen. Sie gründeten 22 Kolonien. 1846 zählte man in den deutschen Kolonien 49 300 Personen. Davon waren 23 600 Lutheraner aus der Pfalz und 13 800 Katholiken.

4. Колонія Винники (Вайнберген) поблизу Львова. Малюнок А. Ланге, літографія П. Піллера. Львів, [1823]
Kolonie Winniki (Weinbergen) nahe Lemberg. Zeichnung A. Lange, Lithographie P. Piller. Lemberg, [1823]

5. «Газета для євангелічних громад Галичини і Буковини», видавалася у 1904–1918 рр. Бяла, 1904
„Evangelisches Gemeindeblatt für Galizien und die Bukowina“, Erschienen 1904–1918. Biala, 1904

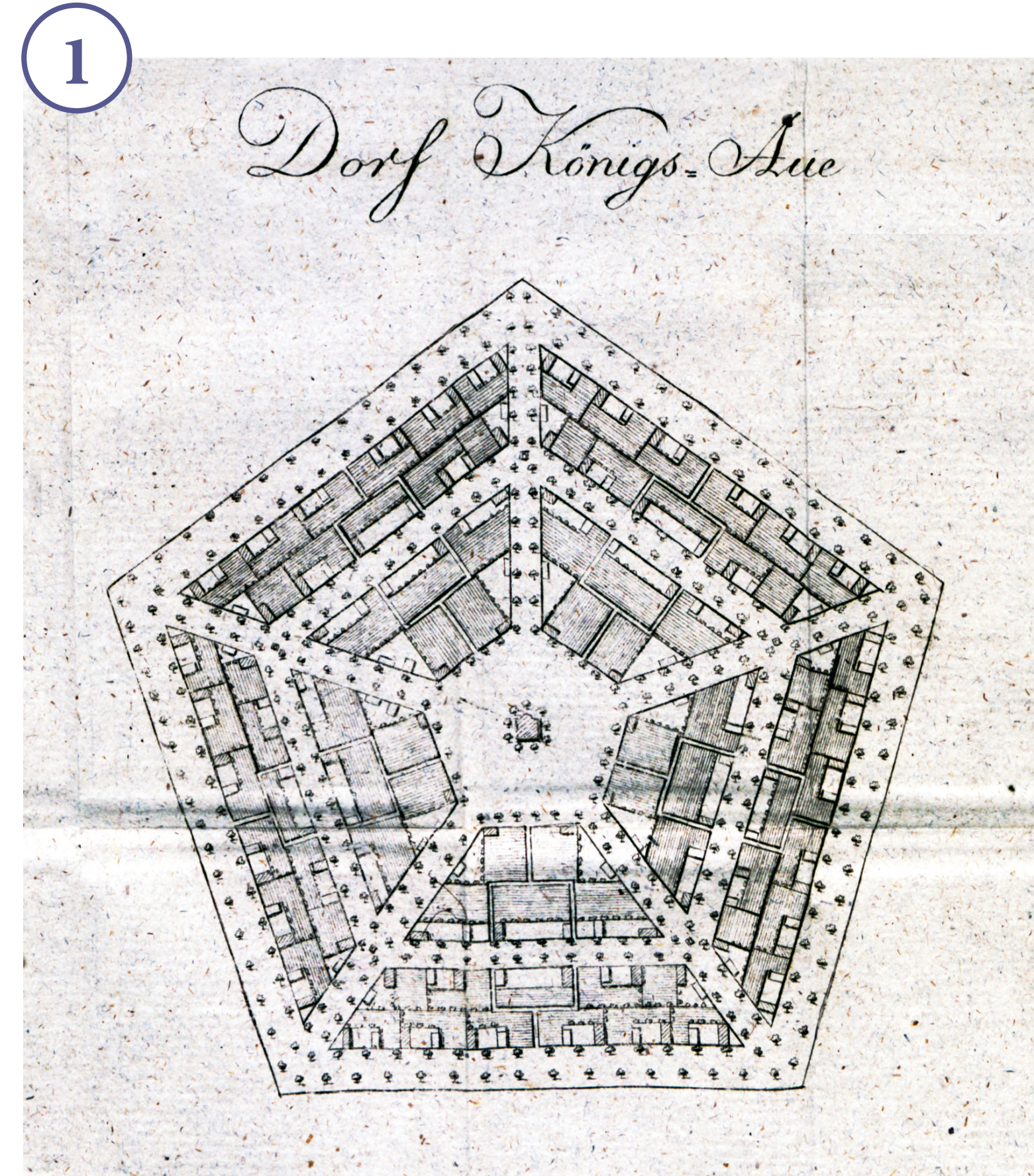
4. Колонія Гельзендорф (Загірне Львівської обл.). Початок XX ст.
Kolonie Gelsendorf (Sahirne, Geb. Lviv). Anfang 20. Jh.

У світському і культурному житті королівства домінували привнесені службовцями, військовими і підприємцями віяння Відня, позначався вплив Дрездена і Парижа, до яких тяжіли польські магнати. На німецьких колоністів і ремісників це впливу не мало. Із 1774 р. з'явилися школи з викладанням німецькою мовою, доступні і місцевому населенню. У Львові з 1778 р. працювала вірцева школа, яка з 1786 р. стала німецько-єврейською. Перші школи у німецьких колоніях відкрилися у 1786 р., але обов'язкове відвідування введено з 1848 р.

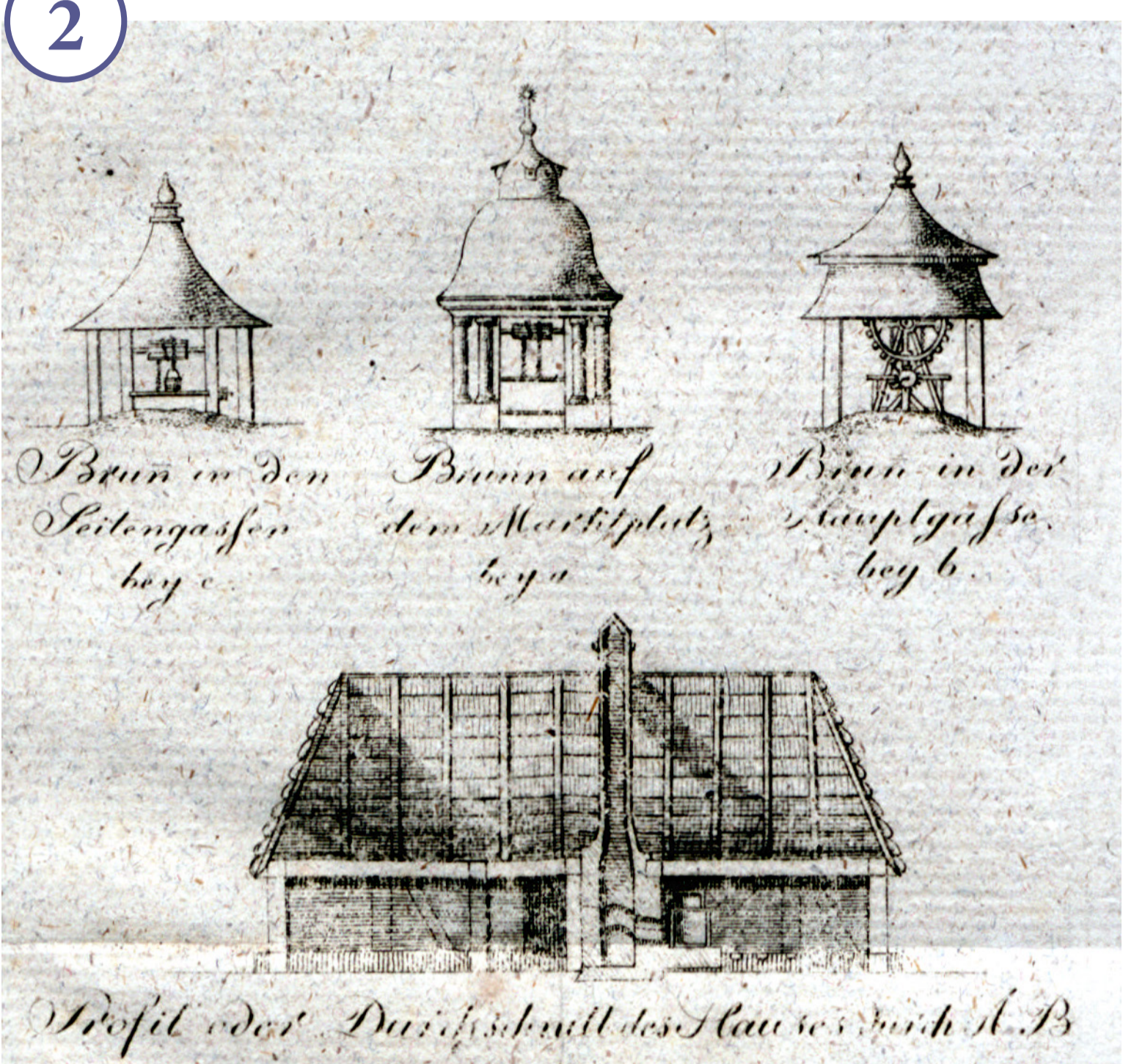
1867 bekam Galizien die Autonomie. Ab 1869 galt Deutsch als dritte Landessprache (nach Polnisch und Ukrainisch). An der Lemberger Universität war Deutsch die Unterrichtssprache bis 1870. Als Amtssprache verblieb Deutsch nur noch beim Militär und der Eisenbahn und büßte seine Bedeutung ein. Die sich verstärkende Polonisierung hatte eine beträchtliche Auswanderung nach USA und Kanada (1880er Jahre) und nach 1900 in die preußische Provinz Posen zur Folge. 1903 haben 130 Vertrauensleute der lutherischen Bevölkerung in einer Beratung beschlossen Galizien nicht zu verlassen. Auf der Welle des erwachenden Nationalbewusstseins wurden ein Kinderheim (Stanislau, 1904), ein Studentenwohnheim (Lemberg, 1905), Schul-, Jugend-, Frauenvereine u.a. gegründet. Eine der führenden Persönlichkeiten dieser Bewegung war Pastor Theodor Zöckler (1867–1949) in Stanislau. Auf der Beratung von 300 Vertretern der Katholiken und Lutheraner (1907) wurde der „Bund der christlichen Deutschen in Galizien“ gegründet. 1909–1914 bestand er aus 108 Ortsgruppen (4 000 Mitglieder). 1910 gab es insgesamt 26 deutsche Volksschulen (114 Mal weniger als polnische).

Während des Ersten Weltkrieges lagen die deutschen Dörfer im Kampfgebiet (Brusilows Durchbruch). Die vollständige Deportation der deutschen Bevölkerung nach Sibirien (1915) kam wegen des raschen Rückzugs der russischen Armee nicht zustande. 1919–1939 gehörte Galizien zu Polen. Dem Molotow-Ribbentrop-Pakt entsprechend wurde Ost-Galizien der UdSSR überlassen und die deutsche Bevölkerung (ca. 55 000 Personen) administrativ in den von Deutschland besetzten Warthegau zu dessen Germanisierung umgesiedelt.

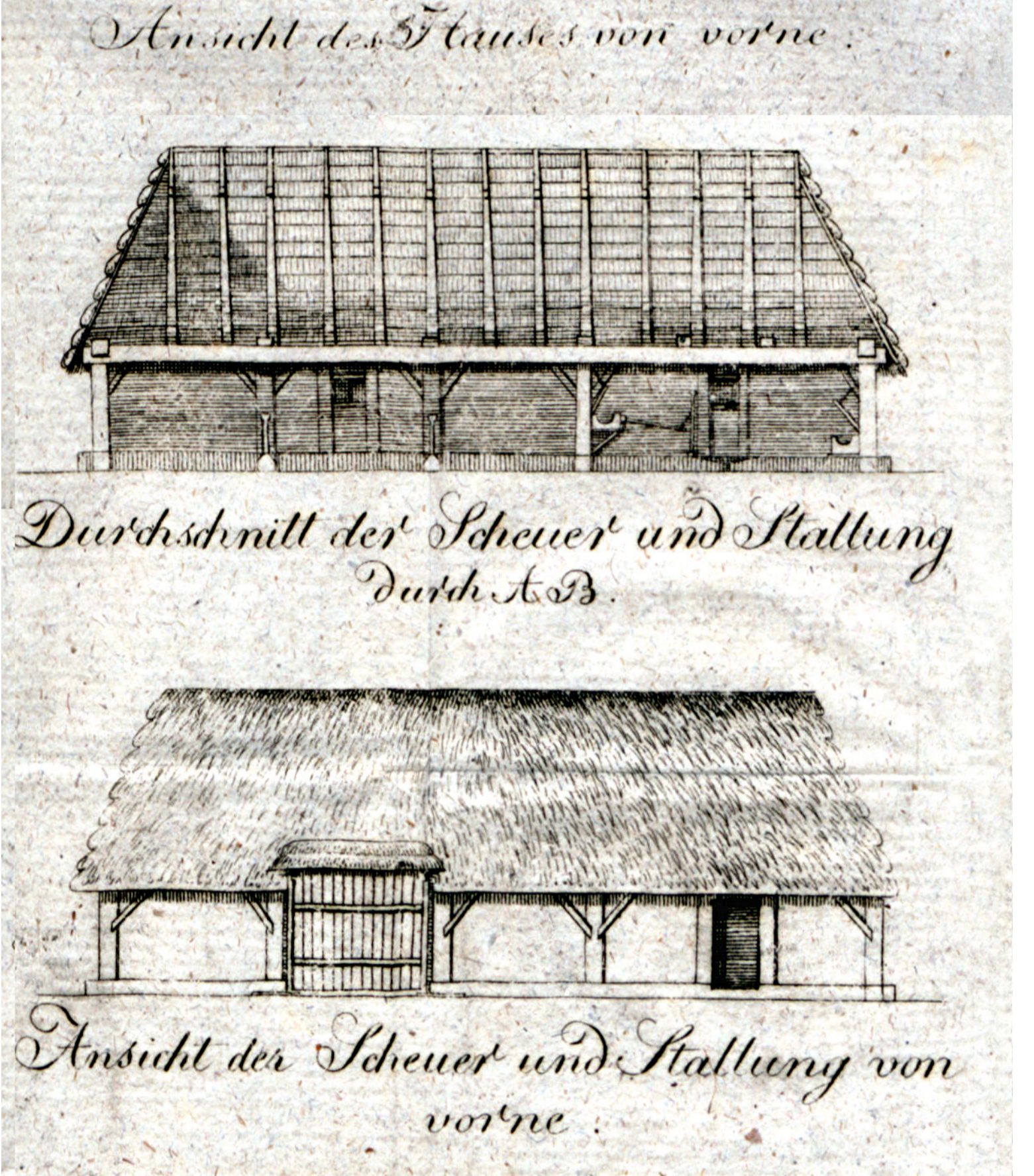
7. Дитяча лікарня «Сарепта» на вул. Цюклера у Книгінин-колонії, Станіславів, відкрита 1913 р. 1916
Kinderkrankenhaus „Sarepta“ in der Zöcklerstraße der Knihinin-Kolonie in Stanislau, eröffnet 1913. 1916

1. План колонії Кенігсау (Рівне Львівської обл.). 1812
Plan der Kolonie Königsau (Rivne, Geb. Lviv). 1812

2. Креслення будинків, комор із хлівом і колодязів, побудованих у колонії Бріґідау (Ланівка Львівської обл.). 1812
Grundaufriß der in der Kolonie Brigidau (heute: Laniwka, Geb. Lviv) erbauten Häuser, Scheuern mit Stallungen, Brunnen. 1812

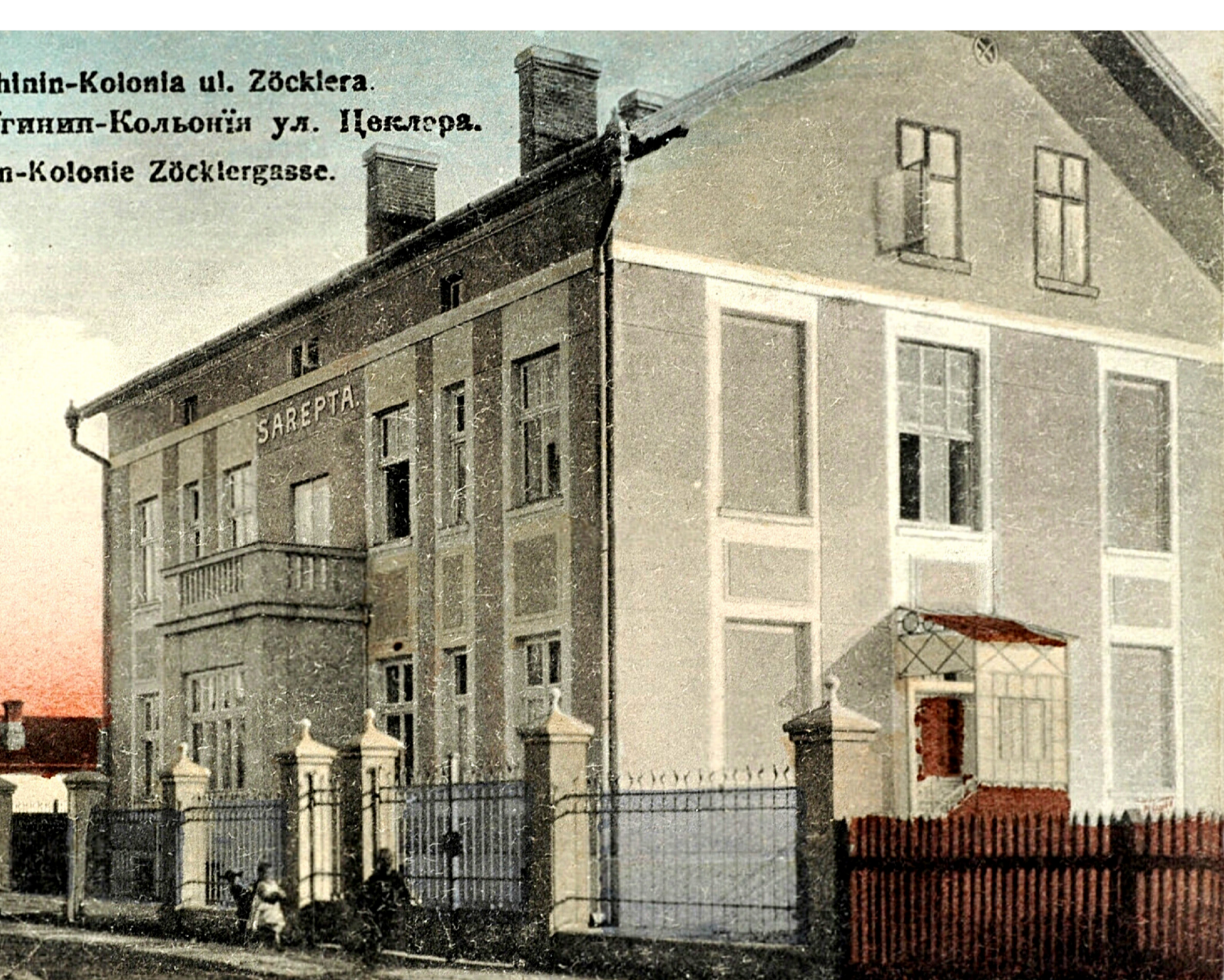

2. Креслення будинків, комор із хлівом і колодязів, побудованих у колонії Бріґідау (Ланівка Львівської обл.). 1812
Grundaufriß der in der Kolonie Brigidau (heute: Laniwka, Geb. Lviv) erbauten Häuser, Scheuern mit Stallungen, Brunnen. 1812

Im gesellschaftlichen und kulturellen Leben des Königreichs dominierten die von Beamten, Militärs und Unternehmern mitgebrachten Wiener Gepflogenheiten. Spürbar war auch der Einfluss von Dresden und Paris, zu den sich polnische Magnaten hingezogen fühlten. Auf die deutschen Kolonisten und Handwerker hatte das keinen Einfluss. Ab 1774 gab es Schulen mit Deutsch als Unterrichtssprache, die auch für die ortsansässige Bevölkerung zugänglich waren. In Lemberg gab es ab 1778 eine Muster-Hauptschule, welche ab 1787 zu einer deutsch-jüdischen wurde. In den deutschen Kolonien wurden die ersten Schulen 1786 eingerichtet, der Schulunterricht wurde aber erst ab 1848 obligatorisch.

1867 bekam Galizien die Autonomie. Ab 1869 galt Deutsch als dritte Landessprache (nach Polnisch und Ukrainisch). An der Lemberger Universität war Deutsch die Unterrichtssprache bis 1870. Als Amtssprache verblieb Deutsch nur noch beim Militär und der Eisenbahn und büßte seine Bedeutung ein. Die sich verstärkende Polonisierung hatte eine beträchtliche Auswanderung nach USA und Kanada (1880er Jahre) und nach 1900 in die preußische Provinz Posen zur Folge. 1903 haben 130 Vertrauensleute der lutherischen Bevölkerung in einer Beratung beschlossen Galizien nicht zu verlassen. Auf der Welle des erwachenden Nationalbewusstseins wurden ein Kinderheim (Stanislau, 1904), ein Studentenwohnheim (Lemberg, 1905), Schul-, Jugend-, Frauenvereine u.a. gegründet. Eine der führenden Persönlichkeiten dieser Bewegung war Pastor Theodor Zöckler (1867–1949) in Stanislau. Auf der Beratung von 300 Vertretern der Katholiken und Lutheraner (1907) wurde der „Bund der christlichen Deutschen in Galizien“ gegründet. 1909–1914 bestand er aus 108 Ortsgruppen (4 000 Mitglieder). 1910 gab es insgesamt 26 deutsche Volksschulen (114 Mal weniger als polnische).

Während des Ersten Weltkrieges lagen die deutschen Dörfer im Kampfgebiet (Brusilows Durchbruch). Die vollständige Deportation der deutschen Bevölkerung nach Sibirien (1915) kam wegen des raschen Rückzugs der russischen Armee nicht zustande. 1919–1939 gehörte Galizien zu Polen. Dem Molotow-Ribbentrop-Pakt entsprechend wurde Ost-Galizien der UdSSR überlassen und die deutsche Bevölkerung (ca. 55 000 Personen) administrativ in den von Deutschland besetzten Warthegau zu dessen Germanisierung umgesiedelt.

7. Станіславів. Катліна-Колонія ул. Зюклера. Станіславів. Книгінин-Колонія ул. Цюклера. Станіслав. Книгінин-Колонія Зюклерська.
Stanislau. Knihinin-Kolonie Zöcklerstraße.

